

hij zich schouder aan schouder met hen, die daarover dikwijls van ongelooft standpunt hun theorieën hebben opgesteld.

Wij mogen dit oordeel door de bewijzen, welke wij in onze vorige artikelen aanvoerden, voldoende gestaafd achten.

Indien hij niet verandert, hebben wij van hem in den strijd om een zelfstandige Calvinistische cultuurwetenschap, geen steun te wachten.

Doch wenden wij ons nu tot de tweede wetenschap, welke van de betere kennis der oude Oosterse cultuur rijk heeft geprofiteerd.

Wij bedoelen de wetenschap van de historie der valsche religies.

In dien naam wordt reeds een antithese openbaar.

Gewoonlijk toch wordt deze wetenschap genoemd de godsdienst-historische.

Daardoor plaatst zij het Christendom met de overige religies op één en hetzelfde vlak.

In den regel neemt zij een ontwikkeling van lager tot hooger aan in het religieuze leven der volkeren.

Op den top staat dan de christelijke religie.

En sommigen maken kromme sprongen om ten laatste toch de zoogenaamde „absoluutheid van het Christendom“ te handhaven.

Wij daartegenover trekken een onverbidde scheidslijn tusschen de Christelijke religie en de andere.

Wij erkennen de eerste als de eenig ware en de laatste als valsche.

Een evolutie van valsche tot waar houden wij met de grootst mogelijke bestijtheid voor uitgesloten.

Dat beteekent echter niet, dat wij het de moeite niet waard achten van de historie der valsche religies kennis te nemen.

Al dreef hier geenerlei praktisch belang — des neen — dan zou nog de wetenschappelijke drang ons nopen om de geschiedenis der pseudo-religies na te vorschen.

De wetenschap vraagt niet in de eerste plaats om praktische effecten en toepassingen, maar om bevrediging van de denkbehoefte, van de dorst naar kennis, welke God in het menschenhart heeft gewekt en welke Hij in het wedergeboren hart heeft geheiligd.

En wanneer wij dan vergelijken wat wij nu aangaande die valsche religies weten met wat wij daarover vinden in boeken van eenige eeuwen her, dan staat men verbaasd over den geweldigen vooruitgang op dit gebied.

Deze is buiten kijf te danken aan de onvermoeide opgravingen en historische onderzoekingen.

De godheden, de kultushandelingen, de godsdienstige voorstellingen van de heidenen, kennen wij zooveel beter dan vroegere hoefenaars.

Deze wetenschap mag zich dan ook verheugen in een snellen groei.

Volmondig erkennen wij, dat te dezen opzichte ook bij ons, Gereformeerden, nog een achterstand bestaat.

Wij hebben ons nog te veel afgevraagd: welk praktisch nut is eraan verbonden?

Maar nu, dank zij de herleving van het Calvinisme in de vorige eeuw het oog is open gegaan voor de waarde der wetenschap op zichzelf, afgedacht van praktisch voordeel, is daarin de prikkel gegeven om den achterstand in te halen.

Steeds meer breiden onze bemoeiingen zich op dit gebied uit.

Waarbij dan nog komt, dat de apologetiek onzer dagen er ons toe noopt.

Even begeerig als de anderen zien wij daarom nieuwe ontdekkingen tegemoet.

De kennis van de oude Oosterse cultuur wordt stellig door ons geen graad lager geschat dan door wie ook.

Wij volgen de opgravingen en ontcijferingen ter wille van deze wetenschap met gespannen interesse.

Onze bergruimten zijn in orde gebracht om nieuwe feiten in te zamelen.

Het is er alzoo ver vandaan, dat wij op de groote waarde van de bedoelde cultuurgewens ook maar iets zouden willen afdingen.

En werkelijk zijn de twee genoemde wetenschappen niet de eenige, welke hiervan profijt trekken.

Wij zouden hieraan ook kunnen toevoegen: de algemeene geschiedenis, de ethnologie en ethnografie, de taalwetenschap enz. enz.

Doch het zou ons te ver voeren wanneer wij dat voor elk afzonderlijk wilden aantonen.

Echter mogen we niet laten passeeren het vraagstuk, welke beteekenis de kennis van het Oosterse cultuurmilieu heeft voor de kennis der Heilige Schrift.

— Het rapport over het „Vrije Kerklied“. II.

Gelijktijdig met ons wees ook prof. Dr. H. H. Kuyper in „De Heraut“ erop, dat de publicering van dit rapport in de Acta der Synode van Groningen praematur is.

Terecht ontraadt hij dan ook, dat het rapport afzonderlijk verkrijgbaar zal worden gesteld.

Door het als brochure uit te geven, zou het een veel te vast karakter verkrijgen.

Dit zou den indruk wekken, alsof het zoo goed als af was.

„Het brood moet eerst gaar zijn voordat de bakker het op zijn toonbank verkrijgbaar stelt“, oordeelt prof. Kuyper.

De eenige manier, waarop de zeker niet ongezonde nieuwsgierigheid kan worden bevredigd, is inzage van het rapport te geven door de weekbladen.

Deze toch kan er tegelijk tegen waarschuwen, dat men het rapport niet als definitief beschouwe. Door het opnemen ervan in onze kolommen geven we niet anders dan een kijkje in de keuken.

En dat kan op zichzelf ook interessant zijn.

Het vroegere hotel-restaurant „Palais Royal“ te Amsterdam, dat ter plaatse stond waar nu het nieuwe girokantoor — afschuwelijk gedrocht van hypermoderne bouwkunst — verrees, noodde op zijn menu's de bezoekers uit ook eens in de keuken af te dalen, ten einde de hygiënische wijze van spijbereiding te bevorderen, een uitnoodiging waaraan vooral door dames gaarne gevolg werd gegeven.

Zoo heeft het zijn bekoring om ook eens na te gaan hoe de rapporten worden gereedgemaakt, waartoe dat over het „Vrije Kerklied“ gerade aanleiding biedt.

Maar nog eens: men zie er slechts voorbereidenden arbeid in en niets anders.

Thans laten we hier volgen, wat het voorlopige rapport zegt over de historie van het „Vrije Kerklied“ in de Westersche kerk in het tijdperk, dat aan de Middeleeuwen voorafgaat.

Ook wat de Westersche kerk betreft, komt men tot hetzelfde resultaat. Op grond van het getuigenis van Augustinus staat het vast, dat in zijn dagen in de kerk van Noord-Afrika alleen psalmen en Schriftuurlijke liederen werden gezongen, want in zijn brief aan Iannarius deelt hij mede, dat de Donatisten, die wel zulke eigen gemaakte hymnen hadden, aan de katholieke Christenen verweten, dat zij in de kerk alleen zongen de „goddelijke liederen der Profeten“. Wat de kerk van Rome aangaat, blijkt uit grafopchriften der diakenen, die voorgangers der gemeente waren, dat het liturgisch gezang alleen uit de psalmen bestond. Tot in de 5e eeuw toch wordt in deze grafopchriften alleen gesproken van de carmina Davidica door hen gezongen. Algemeen wordt dan ook erkend, dat de hymnen nergens later een plaats in den eeredienst hebben gekregen dan te Rome.

In Spanje verbood nog het concilie van Bracara in 563 gehouden, dat „in de kerk behalve de psalmen of liederen aan de canonische geschriften van Oud- en Nieuw Testament ontleend, andere door menschen vervaardigde hymnen zouden gezongen worden“, en beoogde zich daarvoor op het voorschrijf der heilige canones. Dat met deze „heilige canones“ bedoeld zijn het besluit van het concilie van Laodicea, dat ook in Spanje als gezaghebbend gold, is duidelijk. Eerst het vierde concilie van Toledo, in 633 gehouden, heeft het zingen van hymnen, met name die van Hilarius en Ambrosius, gesanctioneerd. Als grond hiervoor werd door de synode aangevoerd, dat ook Christus en de apostelen zulke hymnen hadden gezongen, zoals blijkt zou uit Matth. 26 en Efese 5. Voorts werd er op gewezen, dat zij, die zulke hymnen verwierpen, omdat ze niet aan de Schrift ontleend waren, inconsequent handelden, aangezien ze zich dan ook moesten verzetten tegen de doxologie, die aan het einde van elke psalm werd gezongen (n.l. het Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto), en tegen de uitbreiding van den engelenzang, welke evenzeer door kerkelijke mannen was opgesteld en niet in de Schrift werd gevonden. Terwijl eindelijk als argument werd aangevoerd, dat evenals vrije geboden, die niet aan de Schrift ontleend waren, in den eeredienst geoorloofd waren, er zoo ook plaats moest worden gelaten voor het vrije kerklied. Zelfs werden degenen, die zich tegen het zingen dezer hymnen verzetten, met excommunicatie bedreigd, een draconische maatregel, die wel toont, hoe sterk nog het verzet tegen deze hymnen was. In Gallië heeft naar het schijnt de invoering dezer hymnen minder bezwaar ontmoet, maar ook hier wordt van het zingen dezer hymnen eerst in de zesde eeuw door de besluiten der concilies gewag gemaakt, zoals op het concilie van Agde in 506 (can. CXXX) en vooral het tweede concilie van Tours 567, waar vrijheid werd gegeven naast de hymnen van Ambrosius ook die van andere Christelijke dichters te zingen. Gewoonlijk neemt men aan, dat Ambrosius (340—397) het gebruik van deze hymnen in Milaan heeft ingevoerd en dit gebruik zich vandaar naar Gallië etc. heeft verspreid, waarbij men dan inzonderheid zich beroept op hetgeen Augustinus ons mededeelt in zijn Confessiones Boek IX hfdst. 7. Hij verhaalt daar, hoe de gemeente te Milaan, toen keizerin Juliana, die Arianisch was, Ambrosius vervolgde, den geheelen nacht in de kerk bleef, om met haar bisschop te sterven, en toen, opdat het volk niet teveel gekweld zou worden door droefenis en verveling, het zingen van psalmen en lofzangen was ingevoerd naar het gebruik der Oosterse kerk, welk gebruik tot op dezen dag was volgehouden, en reeds door vele, ja bijna alle kerken op de overige delen van het wereldrond was nagevolgd. Het is niet zoo gemakkelijk te zeggen, wat Augustinus met deze woorden bedoeld heeft. Die bedoeling kan niet geweest zijn, dat toen voor het eerst het psalmgezag is ingevoerd, want dit bestond reeds lang, maar wel, dat Ambrosius den antiphonischen kerkzang naar het voorbeeld der Oosterse kerk heeft ingevoerd, zoodat nu de gemeente zelf, in twee koren gedeeld, de psalmen zong, op melodien aan de Grieksche muziek ontleend. Ambrosius is daarmede de schepper geworden van den nieuwen kerkzang en het is deze nieuwe wijze van zingen, die door de schoonheid van haar melodie zulk een diepen indruk op Augustinus gemaakt heeft, zoals hij in 't voorafgaande hoofdstuk zegt. Veel moeilijker daarentegen is te verklaren wat Augustinus bedoeld heeft met de hymnen en lofzangen, die toen waren gezongen. Op een andere plaats in zijn Confessiones (Boek X hfdst. 33)

waar hij uitvoerig handelt over den kerkzang in zijn dagen en vermeldt welken indruk deze nieuwe zangwijze te Milaan op hem gemaakt had, spreekt hij alleen over de „melodien der zoete zangen, waarin de psalmen van David werden gezongen“, maar zwijgt hij over deze hymnen. Doch hoe dit ook zij, in geen geval kan Augustinus bedoeld hebben, dat reeds in zijn tijd het zingen van deze hymnen, door Ambrosius ingevoerd, door schier alle kerken was nagevolgd, want uit het vroeger aangehaalde getuigenis van Augustinus blijkt, dat dit in de Afrikaansche kerk niet het geval was, waar men alleen psalmen zong. Maar al mag men uit deze woorden van Augustinus dus niet te veel afleiden, het staat wel vast op grond van andere getuigenissen, zowel van Ambrosius zelf als van zijn levensbeschrijver Pontinus, dat Ambrosius door hem zelf gedichte of uit het Grieksche vertaalde hymnen in den eeredienst zijner kerk heeft opgenomen en uit de megedeelde conciliebesluiten blijkt, dat dit voorbeeld in Gallië en later ook in Spanje, zij het niet zonder verzet, navolging heeft gevonden. Echter heeft eerst het concilie te Toledo, twee eeuwen later gehouden, de principiele beslissing gebracht, waardoor zij, die naast het psalmgezag ook voor het vrije kerklied een plaats eischen in den eeredienst der gemeente, de overwinning hebben behaald.

Ten slotte dient nog opgemerkt dat, al staat op grond van deze getuigenissen wel vast, dat het vrije kerklied eerst vrij laat in den eeredienst is opgenomen, dit toch niet zeggen wil, dat men in de oude Christelijke kerk zich uitsluitend beperkt heeft tot het psalmgezag. In de eerste plaats had men naast de psalmen de zoogenaamde doxologieën en in de tweede plaats heeft men gepoogd het gezang der gemeente uit te breiden door behalve de psalmen ook andere Schriftuurlijke lofzangen in den eeredienst op te nemen. Ook hier valt het echter moeilijk bij gebrek aan de noodige historische berichten met zekerheid aan te geven, wanneer dat geschied is en hoever dit gebruik zich in de kerk heeft uitgestrekt.

Wat de doxologieën betreft, schijnt reeds vroeg in de kerk het gebruik te zijn opgekomen om na het psalmgezag een hallelujah aan te heffen; reeds Tertullianus zinspeelt hierop (de Oratione c. 27) en Augustinus vermeldt dit als een oud gebruik der kerk (in Psalm 106 en in zijn epistula ad Iannarium). Van meer beteekenis is, dat men in de Westersche kerk (zoals reeds bleek uit het besluit van het concilie van Toledo) gewoon was na een psalm te zingen de zoogenaamde kleine doxologie, het Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in saeculum saeculorum, d. w. z. Eero zij den Vader en den Zoon en den Heiligen Geest tot in alle eeuwigheid. Ook in de Oosterse kerk gebruikte men deze doxologie, maar alleen aan het einde van het geheele psalmgezag in de godsdienstige oefening. Behalve deze kleine had men de groote doxologie, het Gloria in excelsis, die een uitbreiding was van den engelenzang bij Christus' geboorte. Reeds in de Constitutiones Apostolicae komt deze doxologie voor als morgengebed (VII, 47) en later moet zij in den eeredienst der kerk zijn opgenomen, want ook van deze doxologie zegt het concilie van Toledo, dat ze bij de kerk algemeen in gebruik was. En hetzelfde geldt tenslotte evenzeer van de derde doxologie, het Trishagion, dat ontleend was aan den lofzang der serafinen in Jesaja 6: Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen. Ook deze lofzang wordt in de Constitutiones Apostolicae (VIII, 12) vermeld bij het Avondmaal en ook uit hetgeen Cyrillus van Jeruzalem in zijn Catech. myst. V zegt, blijkt, dat deze lofzang bij het Avondmaal gezongen werd.

Naast deze doxologieën, die een uitbreiding waren van de lofzangen der engelen in de Schrift vermeld, waren ook in gebruik de eigenlijke Schriftuurlijke lofzangen, zoals het lied van Mozes bij de Rode zee (Exodus 15) en zijn afscheidslied (Deut. 32), het gebed van Hanna (1 Sam. 2); de liederen van Jesaja in Jes. 12 en 29; het gebed van Hiskia (Jes. 38); de lofzang van de drie jongelingen in den vurigen oven, opgenomen in den Septuaginta-tekst van Daniël 3, het gebed van Jona (Jona 2); het gebed van Habakuk (Habakuk 3); het gebed van Manasse; de lofzang van Maria; van Zacharias; van Simeon, welke laatste als avondzang werd gebruikt. Een dergelijke verzameling van Schriftuurlijke lofzangen vindt men in den bekenden codex Alexandrinus van den Bijbel, achter de psalmen, blijkbaar bestemd voor het liturgisch gebruik. Ook een zekere Veronundus, die omstreeks het midden der 6de eeuw in Noord-Afrika leefde, vermeldt ongeveer dezelfde Schriftuurlijke lofzangen, en beweert, dat reeds Ezra ze verzameld had om ze met de psalmen te doen zingen. Of deze bundel Schriftuurlijke lofzangen algemeen in gebruik was, valt echter moeilijk uit te maken; ten opzichte van enkele hunner weten we dit uit andere getuigenissen, maar niet ten opzichte van den bundel als geheel. En nog grooter onzekerheid heerscht over de vraag, of de zoogenaamde odeën of psalmen van Salomo, een 18-tal liederen, die men aan Salomo toeschreef, in den Christelijken eeredienst zijn opgenomen. In het „Testament van onzen Heere Jezus Christus“, een kerkorde uit de 5e eeuw, worden naast de psalmen en hymnen van Mozes genoemd als liederen, die in de gemeente gezongen werden, en in den bovengenoemden codex Alexandrinus hebben ze oorspronkelijk na de brieven van Clemens gestaan. Aangezien beide het Testament en de codex Alexandrinus uit Egypte stammen, is het mogelijk, dat deze odeën bij de kerk aldaar een tijd lang in gebruik zijn geweest, maar zelfs dit staat niet vast en het inzicht, waartoe men reeds vroeg kwam, dat deze psalmen niet van Salomo waren, waarom de kerk ze dan ook buiten den Canon sloot, is aan het opnemen van deze liederen in den gemeentezang zeker niet bevorderlijk geweest.

Alles samenvattende komen wij dus tot dit resultaat, wat de oude Christelijke kerk betreft, dat we wel zekerheid hebben, dat overal de psalmen werden gezongen; dat naast deze psalmen ook doxologieën voorkwamen, aan de engelenzangen ontleend en dat men evenzoo ook andere Schriftuurlijke lofzangen in den eeredienst heeft gebruikt, maar dat men geen genoegzame bewijzen heeft, dat daarnaast ook het vrije kerk-

lied wen
zoals i
wighed
heid de
naristen
gedicht
spreiden
de Chris
lied in d
concilies
elke te
richting
van een
kerk wil
te danko
zang he
de Griek
kerk be
vrije ke
van de
daarmed
broken.

— Een de

De vol
jubileum

Wel lig
Dr. H. B.

25 jaar
den eenig

Maar h
den op e

Hooglee
logische
ben zij b

zien toen
stemmen

toestand
kend.

Dat is
aan den t

Zij die
collegezaa

Te waan
hand.

In „De
betagrijk

Op an
past en h

Thans s
zij met d

voor het
zal ontbr

Zij heb
dienen co

prof. Bou
voelde zi

der barm

Het ver
zullen ho

ijdel is g

Dat is
wordt toe

kroont.

Mogen
lezit verl

Gaarne
lukwensch

In het
overleden

lang een

den arbe

Gedure

erst als

toen haar

het mooe

aan te t

directrice

dat ze to

zorg heeft

Semina w

een of and

kweeksch

en die nu

Mael Pon

arbeid. Da

kon ontp

buitengew

moeder en

kinderen

in „de V

uiterma

deeland,

t boven h

op het ve

meene ont

tjes vatba

lisch onder

door men

lands een

Dat was

meer doen

altijd, ook

maar hoop

dat werk

wikkeling